

Nizami niyə saray şairi olmadı?

Y. Bertels
akademik

Nizaminin poetik yolu, daha doğrusu, poetik yüksəlişi təxminən belə təsəvvür edilir. O saray şairi olmaqdan ötrü hər cürə hazırlıq keçibmiş... Hətta bu yolda özünü sınımış olub: sınaıb və elə saray şairi kimi ilk sınaqda böyük uğur da qazanıb. Heç özü də bilməzdi ki, mənəm bir saray şairi olmaqdan ötrü onun nə boyda imkanları varmış...

Sarayın bütün qapıları onun üzünə taybatay açılmış oldu...

Ancaq məlum olur ki, Nizami onun üzünə açılan həmin qapılardan içəri girdi... və ordan tez də çıxdı. Gənc şair ola bilsin başa düşdü ki, saray bir şair kimi onun yeri deil, burda ilişib qala bilməz, həm də ki, saray əhlinin – şahların, sultanların xoşuna gəlmək, həm bir şair, həm də bir insan kimi öz şəxsi azadlığını qurban vermək deməkdir...

Nizaminin belə qərar verməyinə iki səbəb mümkün sayılır. Birincisi odur ki, öz istedadını biruzə verən kimi, Nizami artıq saray şairləri kimi tanınmış rəqibləri ilə üz-üzə gələsiydi. Sarayda özlərinə ad-san qazanmış, maddi sarıdan hər cürə təmin olunmuş şairləri Nizaminin böyük istedad sahibi olduğunu çox tezliklə gözləri alacaqdı. Başa düşəcəkdilər ki, saraya təzəcə qədəm basan bu cavan şair həqiqətən azman istedad sahibi olmaqla, onların hər birini kölgədə qoyacaq, onları sıxışdırıb aradan çıxaracaq, nəticədə isə onların hər birinin çətinliklə qazandığı hörmət-izzət, maddi təminat heçə enmiş olacaqdır... Yəqin Nizami saraya ayaq basandan sonra, öz istedadını biruzə verən kimi saraydakı şairlərin yuxusuna

haram qatılıbmış və onun ayağının altını qazmağa başlayıblar, belə ki, onun istedadı həsəd və paxıllıqla üzləşibdir. Nizami «Sırlar xəzinəsi»ndə məhz sarayda qatılmış, onu gözü götürməyən qoca məd-dah – şairlərdən bəhs edir... Yazdığı misralardan belə bəlli olur ki, saraydakı paxıl «söz qoşanların» fikri-zikri Nizamini sıxışdırıb aradan çıxarmaqmış...

Qələmə aldığı ilk böyük əsəri «Sırlar xəzinəsi»ndə, onu sıxışdırmağa çalışan paxıl saray şairlərindən bəhs edir. Belələrini «qoca qurd» adlandırır.

Nizaminin saraya pənah gətirməməsinin bir səbəbi də məsələnin əxlaqi tərəfidir. Onun qənaətinə görə, insan olan bəndə bir parça çörəkdən ötrü, kimliyindən asılı olmayaraq, qeyrisinin qabağında əyilib ona əl açmamalı, daha doğrusu alçalmağı özünə ar bilməlidir. Nizami belə hesab edir ki, insanın yaxasını belə tələyin qismətindən yalnız və yalnız zəhmət, alın təri ilə qazanılan halal çörək xilas edə bilər...

İstər-istəməz səndə belə bir təəssürat yaranır ki, həmin beytləri qələmə alarkən Nizami öz daxilində xeyli çək-çevir yaşamış, dolanışıq xatirinə sarayda kiminsə kölgəsində ömür sürməyi özünə rəva görməmişdir. Şairin cavanlığını nəzərə alsaq, qeyri-ixtiyari adamın ağına belə bir fikir də gəlir ki, paxıl saray şairləri öz yerində. Nizamiyə kənardan başqa bir güclü şəxsiyyət də təsir göstəribdir ki, şair öz sənət yolunu doğru-düzgün seçə bilsin. Yəni, şair tamamilə, bütün həyatı boyunca saray mühitindən asılı olmasın. Bəlkə də Nizamiyə dəyərli məsləhət verən həmin şəxs öz əqidəsinə görə əxilərə rəğbət bəsləyən bir şeyxmiş...